

С. 77 – 78. 8. Мироненко Н.С. Страноведение: теория и методы: Учебное пособие для вузов. - М.: Аспект Пресс, 2001. - 268 с. 9. Перцик Е.Н. География городов (геоурбанистика). – М.: Высшая школа, 1991. – 319 с. 10. Пивоваров Ю.Л. Основы геоурбанистики: Урбанизация и городские системы: Учебное пособие для студентов высших учебных заведений. М.: ВЛАДОС, 1999. – 232 с. 11. Топчів О.Г. Основи суспільної географії: Навчальний посібник. – Одеса: Астропринт, 2001. – 560 с. 12. www.Kryvyirih.dp.ua

Гунченко О.О., Феценко Ю.В.

БЕЗРОБІТТЯ: КОНЦЕПЦІЇ, ВИДИ ТА ГЕОГРАФІЯ

В умовах переходу України до ринкової економіки, значно зросла армія безробітних, втратилась впевненість у завтрашньому дні. Безробіття є однією з найскладніших соціально-економічних проблем. В Україні існують програми перепідготовки, страхування від безробіття, які певною мірою сприяють зайнятості, дещо пом'якшують економічні проблеми безробітних.

Однак структурні перетворення у вітчизняній економіці, спрямовані на підвищення рівня зайнятості, відбуваються дуже повільно і болісно. Повільна реструктуризація (глибокі якісні та сутнісні структурні зміни економічної системи) економіки, відставання в перепідготовці вивільнених працівників породжують проблему невідповідності структури пропозиції праці та робочих місць. Найскладнішою ця проблема є в машинобудівельному комплексі, технології якого застарілі, а продукція не має пошиту. Дефіцит коштів на його реструктуризацію унеможливає застосування в цій галузі вивільнених працівників. Вони змушені реєструватися на біржі праці, шукати нові місця роботи, змінювати вид діяльності, професію, виїжджати за кордон на пошуки роботи.

Проблемою безробіття цікавились ще за часів формування світового господарства, навіть створювались різноманітні його концепції.

Мальтузіанська концепція безробіття (вперше намагався пояснити його сутність і причини Т.Мальтус) – безробіття пояснюється швидким зростанням чисельності населення, яке випереджає збільшення кількості засобів до існування. Причини безробіття Мальтус вбачав у вічному біологічному законі, властивому всім живим істотам – розмножуватися швидше, ніж збільшується кількість засобів до існування. Ця концепція з певними модифікаціями існує й нині. Засобами усунення безробіття Мальтус і неомальтузіанці вважають війни, епідемії, свідоме обмеження народжуваності та ін.

Технологічна концепція безробіття виникла у середині 50-х років. Згідно з нею його причиною є прогрес техніки, технічні зміни у виробництві, особливо рапові. Боротися з безробіттям слід через обмеження технологічного прогресу,

його сповільнення.

Кейнсіанська концепція безробіття найпоширеніша в наш час. Згідно з нею його причиною є недостатній попит на товари, що зумовлено схильністю людей до заощадження та недостатніми стимулами до інвестицій. Кейнсіанці вважають, що ліквідувати безробіття можна через стимулювання державою попиту та інвестицій. Особлива роль у цьому (зростанні інвестицій) відводиться зниженню позичкового відсотка.

Монетаристська концепція безробіття пояснює його виникнення високим рівнем заробітної плати, отже, щоб знизити безробіття, слід зменшувати заробітну плату.

Марксистська теорія безробіття пояснює його закономірностями розвитку капіталістичного способу виробництва, насамперед законів конкурентної боротьби, які змушують капіталістів збільшувати інвестиції, вдосконалювати техніку, що зумовлює відносно збільшення витрат на засоби виробництва порівняно з витратами на робочу силу і призводить до зростання органічної будови капіталу та збільшення безробіття. У марксистській теорії це явище отримало назву всезагального закону капіталістичного нагромадження. Конкретизує його капіталістичний закон народонаселення, сутність якого полягає у зростанні *резервної кількості працюючих*.

Розглядаючи соціально-економічні причини, які породжують безробіття, можна виділити такі його види.

Добровільне безробіття – виникає через те, що робітники не хочуть працювати за запропоновану їм заробітну плату, а згодні працювати на умовах вищої оплати. У деяких випадках люди не хочуть працювати зовсім, ніж виконувати низько оплачувану і некваліфіковану роботу. Ця позиція зростає з підвищенням сукупного добробуту та освіченості нації. Через це в розвинених країнах кількість таких безробітних постійно зростає.

Вимушене безробіття породжується негнучкою ціною праці за наявності фіксованої заробітної плати. Якщо оплата праці дуже висока з позиції ринкової рівноваги і вона не знижується, то пропозиція праці надлишкова і лише частина робітників отримає місце, а інші стають вимушеними безробітними. Причина фіксованості оплати – домовленість про постійну оплату, яка досягається між підприємцями та профспілками і фіксується на певний період (3-5 років).

Фрикційне безробіття (цей термін ототожнюють з пошуком або очікуванням роботи). Якщо людині пропонується свобода вибору роду діяльності, а також місця роботи, то деякі робітники певний час перебувають у становищі непрацюючих. Одні добровільно змінюють місце роботи, інші шукають роботу через звільнення, треті – тимчасово втрачають сезонну роботу (наприклад, у будівництві через несприятливу кліматичну ситуацію). Фрикційне безробіття також пов'язане зі зміною етапів життя (навчання, робота, народження та догляд за дитиною для жінок, пенсія). Фрикційне безробіття вважається неминучим і певною мірою бажаним. Воно дає можливість людині, з одного боку, знайти найсприятливіші умови для свого життя, а з іншого – відбиває ті прогресивні процеси, які відбуваються в економіці та суспільстві в цілому. Через те, що людина має право вибору

професії та пошуку кращої роботи, фрикційне безробіття часто розглядається як добровільне.

Структурне безробіття. Фрикційне безробіття поступово переходить в категорію, яку називають структурним безробіттям. Воно виникає у разі, коли попит і пропозиція на робочу силу не збігаються, причому відповідність між цими показниками для різних видів праці та різних регіонів і секторів економіки неоднакова. Через певний період в структурі споживчого попиту і в технології виробництва відбуваються деякі зміни, які в свою чергу, призводять до змін у структурі попиту на робочу силу. У зв'язку з такими змінами попит на окремі види професії зменшується або зовсім зникає, на інші, включаючи нові, які раніше не існували, зростає. Виникає безробіття, тому що робоча сила повільніше реагує на зміни, а її структура не відповідає потребам нової структури потрібних робочих місць. З одного боку, з'являються нові місця, а з іншого – надлишок працівників застарілих професій.

Різниця між фрикційним і структурним безробіттям дуже неспівна. Значна відмінність полягає в тому, що у „фрикційних” безробітних є навички, які вони можуть відразу продати, а „структурні” безробітні, для того щоб отримати роботу, повинні змінити кваліфікацію або місце проживання. Структурне безробіття має більш довготерміновий характер і тому породжує серйозніші проблеми.

Циклічне безробіття. Під циклічним розуміють безробіття, зумовлене загальним спадом виробництва, тобто проходженням економіки тих фаз економічного циклу, які характеризуються скороченням витрат та обсягів виробництва. У разі, коли сукупний попит на товари та послуги зменшується, зайнятість скорочується, а безробіття зростає. Так, у період кризи 1980-1982 рр. рівень безробіття зріс до 10%. Характерно, що тільки наявність циклічного безробіття свідчить про погіршення стану ринку робочої сили.

Безробіття не однаково впливає на різні верстви населення. Так, безробіття серед підлітків має переважно фрикційний характер. Підлітки часто змінюють місце роботи, тривалість роботи у них на одному місці в 12 разів коротша, ніж у дорослих. Досягнувши дорослого віку і отримавши професію вони стабілізують свою трудову діяльність.

Розглянемо динаміку безробіття в Україні.

Прискорення темпів економічного зростання позитивно позначилося на динаміці зайнятості. За даними Держкомстату, чисельність громадян, які мали статус безробітних, шороку зменшується і на 1 січня 2007 р. склала 759,9 тис. осіб.

Рівень зареєстрованого безробіття на 1 січня 2007 р. становив 2,7% працездатного населення. У 2006 р. у половині регіонів спостерігалася тенденція до зниження обсягів зареєстрованого безробіття. Разом з тим спостерігалася значна диференціація цього показника за регіонами. Найвищий рівень безробіття спостерігався у Тернопільській (8,2%), Рівненській (6,2%) та Черкаській (6,0%) областях, а найнижчий – у м. Києві (0,4%).

Кількість зареєстрованих безробітних на кінець 2006р. порівняно з лютим у сільській місцевості зросла на 0,4% ,у міській місцевості знизилася на 0,5%.

Рівень зареєстрованого безробіття сільського населення значно перевищував аналогічний показник мешканців міської місцевості та становив 6,2% проти 2,6% населення працездатного віку відповідної місцевості.

В цей час кількість вільних робочих місць і вакантних посад упродовж 2006 р. зросла на 13,1% та становила 188,9 тис., що на 15,6% більше, ніж у 2005 р. Навантаження незайнятого населення на 1 вільну вакансію загалом не змінилося та становило 6 осіб. За регіонами значення цього показника коливалося від 0,3 особи у м. Києві до 25 осіб у Тернопільській області.

За сприяння державної служби зайнятості у 2006 р. було працевлаштовано 92,8 тис. осіб. За регіонами країни найвищий рівень цього показника спостерігався в місті Києві (26,2%) та Севастополі (11,5%), а найнижчий – в Чернівецькій (3,3%), Тернопільській (3,8%) областях. Серед працевлаштованих осіб майже половину (47,5%) становлять жінки.

Поряд з працевлаштуванням на постійній основі одним із напрямків соціалізму незайнятого населення є організація громадських робіт, які забезпечують тимчасове працевлаштування.

Важливим напрямком підвищення конкурентоспроможності безробітних на ринку праці є професійна підготовка та перепідготовка. Загалом за 2006 р. за направленнями у навчальних закладах усіх типів проходило професійне навчання 7% зареєстрованих безробітних.

Про безробіття в кривому Розі свідчать наступні показники. На 1 січня 2007 року в районних центрах зайнятості на обліку перебували і отримали соціальні послуги щодо вирішення проблем зайнятості 5,7 тис. незайнятих громадян.

Серед тих, хто потребував допомоги у працевлаштуванні, більшу частину складали жінки – 66,3%, з яких 50,6% - були віком до 35 років. За соціальним статусом 46,6% - робітники, 40,6 - службовці.

Таблиця 1. Динаміка та структура безробіття в Кривому Розі.

Незайняте населення	січень 2007 р.	2006 р.	2005 р.	2004 р.	2003 р.
ВСЬОГО	5710	28271	31085	33159	36364
в т.ч. жінок	3786	16030	18309	20889	23541
молодь до 35р.	2890	16264	18245	15523	14750
працевлаштовані	856	22806	24121	18075	15096
в т.ч. безробітні	3997	4079	5301	6778	8248
рівень реєстров. безробіття	0,94%	0,96%	1,43%	1,83%	2,32%

Щороку кількість безробітних зменшується, це пов'язано із прискоренням темпів економічного зростання, із збільшенням кількості вільних робочих місць, добре працюють служби зайнятості. Сучасні показники безробіття знизились з 2,32% (2003 р.) до 0,94% (2007 р.), що майже в тричі менше загальноукраїнського показника. Водночас спостерігається збільшення дотацій

безробітним з 189 гривень (2003 р.) до 400,8 гривень (на 1 січня 2007 р.), що на 125,8 гривень більше ніж в середньому по Україні.

Рівень безробіття коливається по районах міста. Найбільший показник спостерігається у Тернівському районі, це пов'язано із тим, що у районі найменша кількість потужних підприємств, що зменшує наявність вільних робочих місць. В Ігулецькому районі найменший рівень безробіття, обумовлений тим, що на меншу кількість населення припадає більша кількість підприємств, які частково задовольняють потребу населення у роботі (ІНГЗК, ПдГЗК).

Література:

1. Заболоцький Н.В. Розміщення продуктивних сил України: Національна макроекономіка: Навч. посібник. - К.: Академвидав, 2002. – 386 с.
2. Занятость, безработица и социальная защищенность граждан ЕС// Занятость и безработица в Западной Европе. - М.:ИНИОН РАН, 2002. - с. 153-167.
3. Кодацкий В.П. Пути снижения уровня безработицы// Экономика. Финансы. Право. - 2004. - №11, - с. 3.
4. Логвинов Н. Безработица в странах СНГ: попытка социологического анализа//Социология: теория, методы, маркетинг. - 2003. - №3, - с. 140.
5. Мокряк В.Л., Рут Я.Г., Лобанов А.С. Сучасні тенденції на ринках праці України та Польщі. - Кривий Ріг: ЧП „І.В.Г”,2002. - 258с.
6. Основи економічної теорії / За ред. С.В. Мочерного: Посібник для студентів вищ. навч. закладів. - К.: „Академія”, 2001. – 472 с.
7. Юридичні умови визнання громадянина безробітним//Право України. - 2000. - №6.

Ганчук О.В., Вальц І.Ю.

СТАН БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ

Ще зовсім недавно робоча сила в країнах СНД не розглядалася як товар. При цьому мільйони людей вступали і вступають у відносини найму. Проте існуючий у той час ринок праці був свого роду квазіринком – породженням адміністративної економіки, обтяженим численними диспропорціями, багато в чому існуючими і понині.

Головна відмічність нашого ринку праці – це наявність адміністративних, правових і економічних обмежень, перешкоджаючих вільному продажу робочої сили на найвигідніших умовах для працівників. До Європейських країн СНД належать Білорусь, Молдова, Росія, Україна. Ринок праці в країнах незбалансований.

Не дивлячись на все ці труднощі, можна сподіватися, що з нинішнім квазіринком швидко покінчено. В 2005 р. на частку недержавного сектора економіки вже доводилося 78% загальної чисельності зайнятих. В обстановці конкуренції підприємства прагнуть оптимізації складу і чисельності